

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Bestämd eller obestämd form?

Om substantivets speciesform efter *alla*

Erika Bergquist

Interdisciplinärt examensarbete inom lärarutbildningen, 15 hp
Svenska språket
Ht 2009
Handledare: Benjamin Lyngfelt

Sammandrag

Det svenska språket har ett komplicerat system för att manifestera bestämdhet till skillnad från de flesta andra språk. Detta för med sig att bestämdhet är ett av de områden inom svenskan som orsakar stora svårigheter för dem som önskar tillägna sig svenskan som ett andraspråk. Ett svårt fall gäller substantivets bestämdhet efter *alla*. Svenskspråkiga väljer en lämplig böjningsform omedvetet. Däremot är det svårt att förklara *varför* man formulerar sig så som man gör.

Inom forskningen på området är det fortfarande inte fullständigt klarlagt hur bestämdhet styrs efter *alla*. Syftet med denna studie är därför att i autentiskt språkbruk urskilja principer som styr substantivets speciesform efter det adjektiviska pronomenet *alla* och jämföra detta med det man säger om ämnet i befintlig litteratur. Därefter relateras slutsatserna till undervisning i svenska som andraspråk. De tre forskningsfrågor som studien har för avsikt att besvara är:

- Vad är det som styr när ett substantiv står i bestämd respektive obestämd form i placering efter det adjektiviska *alla*?
- Stämmer det befintliga språkbruket av *alla* med ett efterföljande substantiv överens med de beskrivningar som finns i Svenska Akademiens grammatik?
- Vilken betydelse har studiens slutsatser för svenska som andraspråk?

Det material som användes är autentiska texter som ligger i Språkbanken. Texterna är skrivna mellan 1976 och 1997 och de för studien intressanta språkexemplen letades fram ur materialet med hjälp av korpusen Parole för att kunna analyseras. Dessa kategoriserades sedan utifrån fem frågor som hade formulerats utifrån det man hittills känner till om bestämdhet efter *alla*.

Studiens resultat och analys visar att det autentiska bruket till övervägande del stämmer överens med de beskrivningar som redan finns i SAG. Men det utkristalliserades också två nya mönster som inte beskrivs i den befintliga litteraturen.

Studiens omfång är för litet för att generalisera resultatet över hela det svenska språket. Dock bör denna studie kunna bidra till förtydligade beskrivningar på detta område så att de som saknar en intuitiv språkkänsla för svenska har tillgång till utförliga regler att förhålla sig till.

Nyckelord: Grammatik, *alla*, species, svenska som andraspråk.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
1.1 Syfte och forskningsfrågor.....	7
1.2 Disposition.....	7
2. Teoretisk bakgrund.....	8
2.1 Grundregler för bestämdhet i svenska språket.....	8
2.1.1 <i>Bestämdhet och definithet</i>	8
2.1.2 <i>Den bestämda formens funktion</i>	10
2.1.3 <i>Definit betydelse med obestämd form hos substantivet</i>	11
2.1.4 <i>Generisk referens</i>	13
2.2 Om pronomenet <i>alla</i>	13
2.2.1 <i>Totalitetspronomen</i>	13
2.2.2 <i>Pronomenets kombination med substantivets species</i>	15
2.2.3 <i>Summering av befintliga standardregler</i>	15
2.3 Bestämdhet i relation till svenska som andraspråk.....	16
3. Material och metod.....	17
3.1 Språkbanken.....	17
3.2 Urval.....	18
3.3 Tillvägagångssätt.....	18
3.4 Avgränsningar.....	21
4. Resultatredovisning.....	22
4.1 Är nominalfrasens betydelse definit?.....	22
4.2 Är referensen generisk?.....	23
4.3 Kan substantivet skifta speciesform?.....	24
4.4 Finns restriktiva bestämmningar?.....	25
4.5 Stämmer språkexemplen med SAG?.....	26
5. Analys.....	28
5.1 Definithet.....	28
5.2 Generisk referens.....	29
5.3 Möjlighet till skifte av speciesform.....	29
5.3.1 <i>Funktion som formuleras med bestämd form</i>	29
5.3.2 <i>Funktion som formuleras med obestämd form</i>	30
5.4 Restriktiva attribut och relativsatser.....	32
5.5 Följer det autentiska bruket SAG:s beskrivningar?.....	32
6. Diskussion.....	34
6.1 Slutsatser.....	34
6.2 Betydelse för elever med svenska som andraspråk.....	34
6.3 Sammanfattande slutord.....	37
7. Referenslista.....	38

Bilaga 1: Definitioner i Svenska Akademiens grammatik.....	39	4
Bilaga 2: Samtliga analyserade språkexempel.....	41	
Bilaga 3: Fullständigt resultat i tabellform.....	46	

Tabellförteckning

<i>Tabell 1. Antal analyserade exempel som uppvisar ett mönster för respektive fråga.....</i>	26
---	----

1. Inledning

Att lära sig ett nytt språk är förenat med svårigheter. I det svenska språket är bestämdhet, som är en underkategori till species, ofta en orsak till sådana svårigheter. Det beror till viss del på att svenskan har ett mycket komplext sätt att manifestera bestämdhet jämfört med andra språk. I till exempel engelska, franska och spanska markeras bestämdhet endast med en bestämd artikel. I svenskan däremot kan man markera bestämdhet på tre sätt samtidigt: med bestämd artikel samt på adjektiv och substantiv.

- 1) Engelska: *the* new book
- 2) Svenska: *den* nya boken

Exempel 1 visar att man i engelskan manifesterar bestämdhet bara genom att använda den bestämda artikeln: *the*. I exempel 2 ser man att bestämdhet i svenskan kan markeras med bestämd artikel, *den*, och även med böjningar på både adjektiv (*-a*) och substantiv (*-en*) i nominalfrasen i exemplet. Detta är i sig mer komplext än engelskans sätt att markera bestämdhet, men i svenskan försvåras detta ytterligare av att alla dessa markeringar för bestämdhet inte alltid används samtidigt vilket visas i exemplet nedan.

- 3) *Den bok* som Lina läser i köpte hon på marknaden.

Exempel 3 visar en annan kombination för bestämdhet. Den bestämda artikeln *den* används men substantivet *bok* står i obestämd form i denna konstruktion. I just detta exempel beror det på att en så kallad restriktiv relativsats följer omedelbart efter substantivet, se vidare i kapitel 2. Det är alltså inte helt enkelt att veta vilken kombination för bestämdhet som är den lämpligaste att använda i alla lägen.

Den som har svenska som modersmål har lärt sig att behärska svenskans system för bestämdhet men oftast ligger denna kunskap på ett omedvetet plan. Det är därför inte lika enkelt att sätta ord på och förklara denna tysta kunskap. Inom forskningen om svenska språkets grammatik vet man emellertid förstås en hel del om hur dessa regler för bestämdhet ser ut men det finns fortfarande områden där det ännu inte är helt klarlagt hur bestämdhet används eller inte används i alla lägen.

Ett av dessa fall gäller vilken speciesform substantivet skall ha i kombination med det adjektiviska pronomenet *alla* i olika situationer. I

denna kombination är *alla* ett attribut (bestämning) till substantivet i nominalfrasen.

4) *Alla bilar(na)* parkerade på grusplanen.

I den kursiverade nominalfrasen i exempel 4 fungerar *alla* som en bestämning till huvudordet och substantivet *bilar*, som i detta exempel också kan anta formen *bilarna*. På senare tid har det spekulerats i om det har blivit vanligare nu än förut att använda substantivets bestämda form när det står som huvudord till *alla*. Detta finns det ännu inga säkra belägg för eftersom området är ganska sparsamt undersökt. Om så är fallet kan det tyda på att det håller på att ske en förändring i hur *alla* och substantiv kombineras. Men innan det går att reda ut huruvida en förändring sker eller inte behöver man emellertid naturligtvis ta reda på hur standardspråket ser ut i detta avseende. Först därefter kan det bli aktuellt att undersöka en eventuell förändring. Eftersom standardbruket för bestämdhet efter *alla* ännu inte är helt klarlagt finns därför starka skäl att belysa detta.

Vill man idag veta exakt hur substantivet skall kombineras med *alla* i olika lägen finns ingen helt fullständig eller enkel information att tillgå. Svenska Akademiens grammatik är en mycket god källa för vägledning i den svenska grammatikdjungeln men även i denna beskrivning finns luckor att fylla i just denna fråga. Det vållar förmodligen inga större problem för en person med svenska som modersmål som har den svenska språkkänslan med sig sedan barnsben och känner till grunderna i den svenska grammatiken. Men det är kanske inte talare av svenska som modersmål som har den största praktiska nyttan av informationen utan det är snarare de människor som vill tillägna sig svenskan som ett andraspråk. Även deras lärare kan behöva en förtydligad regelsamling att luta sig mot för att på ett tydligt sätt kunna förklara svenskans användning av bestämdhet för någon som saknar den intuitiva språkkänslan för svenska. Därför finns ytterligare en anledning att undersöka frågan närmare med förhoppning om att reglerna skall klarna och i förlängningen leda till en enklare och mer komplett beskrivning av bruket av substantivets bestämdhet efter *alla*.

Att lära sig och förstå de regler som styr bestämdhet efter *alla* kan förhoppningsvis även innebära att man tillägnar sig kunskaper om övergripande principer för bestämdhet så att man lär sig mer om hur bestämdhet fungerar i allmänhet på samma gång.

1.1 Syfte och forskningsfrågor

Syftet är att i autentiskt språkbruk urskilja principer som styr substantivets speciesform efter det adjektiviska pronomenet *alla* och jämföra detta med det man säger om ämnet i befintlig litteratur och därefter relatera slutsatserna till undervisning i svenska som andraspråk. Forskningsfrågorna som operationaliserar syftet är följande:

- Vad är det som styr när ett substantiv står i bestämd respektive obestämd form i placering efter *alla*?
- Stämmer det befintliga språkbruket av *alla* med ett efterföljande substantiv överens med den beskrivning som finns i Svenska Akademiens grammatik?
- Vilken betydelse har studiens slutsatser för svenska som andraspråk?

1.2 Disposition

Uppsatsen är uppdelad i sex huvuddelar. Kapitel 2 behandlar den teoretiska bakgrunden som ger en bild av vad man vet om bestämdhet hos substantiv idag och vilka regler som nu gäller för användning av bestämdhet i kombination med pronomenet *alla* enligt befintliga beskrivningar. I kapitel 3 följer en beskrivning av studiens metod och det material som analyserats. Därpå får läsaren i kapitel 4 ta del av det resultat som utfallit ur analys och kategorisering av materialet. Sedan i kapitel 5 leds läsaren igenom analysen av resultatet där tanken är att de kategoriseringar av materialet som gjorts skall tydliggöra eventuella mönster för hur val av bestämdhet hos substantivet styrs. Dessutom görs i detta kapitel en jämförelse mellan analysens utfall och den beskrivning som finns i SAG. Den avslutande diskussionen i kapitel 6 behandlar studiens betydelse för utbildning i svenska som andraspråk samtidigt som den sammanfattar studiens slutsatser.

2. Teoretisk bakgrund

I detta kapitel sammanfattas tidigare forskning om substantivets böjning i species och om pronomenet *alla*. Reglerna för bestämdhet efter *alla* bygger på de allmänna reglerna för bestämdhet men skiljer sig samtidigt också till viss del från dem. Därför kommer dessa två områden att behandlas var för sig i kapitlet. I avsnitt 2.1 beskrivs svenskans grundregler för bestämdhet i allmänhet. Därefter behandlar avsnitt 2.2 bestämdhet efter *alla* i synnerhet. Avsnitt 2.3 avslutar kapitlet med en översikt över forskning om grammatikens betydelse för svenska som andraspråk.

Svenska Akademiens grammatik (hädanefter benämnd SAG) är den största och mest betydelsefulla källan men även andra verk inom området bidrar till studien. De mest centrala och för läsaren eventuellt obekanta begreppen som används i studien kommer att definieras men de finns också samlade med SAG:s egna definitioner i en begreppsordlista i bilaga 1. Samtliga exempel i kapitlet är uppdyktade av uppsatsens författare och skall inte förväxlas med de autentiska språkexempel som utgör studiens material och som visas i kapitel 3, 4 och 5.

2.1 Grundregler för bestämdhet i svenska språket

Nedan följer en introduktion i de regler som påverkar om substantivet skall ha bestämd eller obestämd form. Avsnitt 2.1.1 avser att förklara vad bestämdhet och definithet innebär och hur dessa begrepp är länkade till varandra. I avsnitt 2.1.2 beskrivs den funktion som den bestämda formen har. Sedan i 2.1.3 introduceras några fall med definit betydelse utan att den bestämda formen används. Sist i 2.1.4 förklaras vad generisk referens innebär.

2.1.1 Bestämdhet och definithet

I SAG (1999) står att species är en böjningskategori för substantiv och andra ord, t.ex. adjektiv, samt att underkategorierna till species utgörs av bestämdhet och obestämdhet vilka kontrasterar mot varandra (SAG vol. I 1999:157, 224). Det innebär att substantivet böjs i två former för species: en obestämd form som inte markeras på substantivet (*bok*) och en bestämd form där substantivet har ett bestämdhetssuffix (*bok-en*) (SAG vol. II 1999:96). Grundregeln är att bestämd form används när referenten, som är det verkliga eller fiktiva objekt eller fenomen som

motsvarar substantivet och hela dess nominalfras, är unikt identifierbar för lyssnaren. Referensen (hänvisningen) är då definit (SAG vol. III 1999:155). Det innebär att talaren kan använda substantivets bestämda form om hon har anledning att tro att lyssnaren kan räkna ut vilken referent som menas med hjälp av den information som finns tillgänglig. Informationen består av den beskrivning av referenterna som återfinns framför allt i substantivet i sig men även i eventuella attribut till substantivet samt den kontext som uttalandet ingår i.

5) Vill du räcka mig *den gröna boken*?

I exempel 5 utgår talaren ifrån att lyssnaren kan räkna ut vad som avses. Till sin hjälp har lyssnaren fått information om referenten framför allt i substantivet *boken* och även i attributet *gröna* som särskiljer referenten från andra eventuella böcker i sammanhanget. Man kan i detta uttalande också utgå ifrån att kontexten bidrar med information. Det kan exempelvis vara så att lyssnaren kan se boken (t.ex. på bordet) från den plats där hon befinner sig eller att hon kan räkna ut var hon ska leta efter den (t.ex. i hyllan). All denna information bidrar till att referenten kan unikt identifieras av lyssnaren och detta innebär att det inte bara är substantivet utan hela nominalfrasen (*den gröna boken*) som är definit. Att identifiera en referent med hjälp av kontexten kallas deiktiskt, vilket jag återkommer till nedan.

Vidare står i SAG att om referensen däremot är indefinit, dvs. om lyssnaren inte förväntas kunna räkna ut vilken referent som avses, görs referensen nästan alltid med substantivets obestämda form (SAG vol. III 1999:170).

Hellberg (1987) tydliggör den grundläggande regeln för när bestämd form får användas genom att säga att bestämd form kan förklaras med "du vet vilken jag menar" (Hellberg 1987:34). Detta åskådliggörs bäst med ett exempel:

6) Felicia provsmakade en *ost* igår. *Osten* var en mögelost.

I exempel 6 introduceras först substantivet *ost* i obestämd form eftersom dess referent (den gulvita massa som Felicia har smakat) är ny i sammanhanget och lyssnaren inte förväntas känna till just den sedan tidigare. Därefter kan talaren nästa gång referera till referenten med substantivet i bestämd form (*osten*) eftersom "du vet vilken jag menar". I SAG (1999) nämns att detta tillvägagångssätt för att unikt identifiera en referent genom att den har nämnts tidigare i texten eller samtalet

kallas anaforiskt (SAG vol. III 1999:156). Det innebär alltså att om talaren eller lyssnaren har introducerat *ost* i samtalet och därefter vid nästa omnämnande refererar till densamma med ordets bestämda form, *osten*, kan lyssnaren unikt identifiera *osten* genom att den har nämnts tidigare.

Som nämndes i anslutning till exempel 5 kan sättet att identifiera en referent även vara deiktiskt. I ett sådant fall är det inte ett tidigare nämnt ord utan kontexten och/eller lyssnarens kunskap om det sammanhang hon befinner sig i som hjälper henne att räkna ut vilken unik referent som avses (SAG vol. III 1999:155f). Deiktisk referens åskådliggörs i exempel 7.

7) I Sverige används *valutan* kronor.

I exemplet ovan förutsätter talaren att lyssnaren sedan tidigare känner till att Sverige är ett land som har ett eget betalningsmedel och väljer därför att använda bestämd form på substantivet: *valutan*. Det är lyssnarens bekantskap med tid och rum som hjälper henne att uppfatta vilken referenten är, nämligen betalningsmedlet som i detta fall råkar vara kronor.

Innan jag går vidare bör förtydligas att jag i denna uppsats alltså utgår ifrån att bestämdhet handlar om den språkliga utformningen av ett uttryck medan definithet handlar om uttryckets betydelse, även om man i SAG vacklar lite på just denna punkt. Men det innebär alltså att den bestämda formen, som används med hjälp av språket, utnyttjas för att förmedla en innebörd som lyssnaren eller läsaren förväntas kunna identifiera. Som nämnts ovan är grundregeln därmed att dessa följer varandra så att en definit betydelse refereras till med bestämd form på substantivet. Ibland är dock referensen definit trots att substantivet står i obestämd form på grund av att attribut i nominalfrasen inte kan kombineras med den bestämda formen (t.ex. *din bil* men inte **din bilen*) vilket jag återkommer till i avsnitt 2.1.3. Samma möjlighet att uttrycka definit betydelse med obestämt substantiv kan göras med *alla* i vissa betydelser. Till exempel är det möjligt att med en definit betydelse säga att *alla maskrosor* är gula. Detta återkommer jag till i avsnitt 2.2.

2.1.2 Den bestämda formens funktion

Vidare skriver man i SAG (1999) att talaren genom att använda den bestämda formen väcker inte bara lyssnarens tanke på substantivets innehåll som sådant utan även på den unika information och de tankar

som är sammanlänkade med substantivets innehåll i det specifika sammanhang som det används i (SAG vol. II 1999:107). Exempelvis väcker förmodligen substantivet *ost* inte lika specifika tankar som *osten*, eftersom det senare får oss att söka i tanken efter en speciell ost och all information vi sammanlänkar med just denna ost. Därför kan man säga att ett substantiv bär med sig mer preciserad information om det används i bestämd form.

I Språkriktighetsboken (nedan benämnd SR) menar man att ett substantiv i bestämd form bättre binder samman texten än substantiv i obestämd form. En lyssnare förväntar sig att den innebörd som enkelt kan unikt identifieras skall uttryckas med den bestämda formen. Därför är det lättare för lyssnaren att följa med i tankegången om talaren använder substantivets bestämda form eftersom hon redan vet vilken referent som avses, samt att hon även vet att talaren vet att hon vet vilken som avses. Detta beror också på att lyssnaren vet att bestämdhet bara får användas när talaren tror att lyssnaren kan identifiera vad som avses (SR 2005:121).

2.1.3 Definit betydelse med obestämd form hos substantivet

Oftast motsvarar definithet och bestämd form varandra så att ett uttalande som är definit också markeras med bestämd form. Enligt SAG (1999) kan man också utgå ifrån att en indefinit nominalfras nästan alltid markeras med substantivet i obestämd form (SAG vol. III 1999:170). Men det finns undantagsfall där definithet och bestämd form inte följs åt.

Ofta finns bestämmningar till substantivet i nominalfrasen och eftersom det inte är bara det ensamma substantivet utan nominalfrasen som helhet som anses vara definit eller indefinit finns det också utrymme för vissa undantag när det gäller substantivets species. Det beror på att vissa attribut i kombination med substantivet medför definithet eller är oförenliga med substantivets bestämda form.

Enligt SAG (vol. II 1999:108) påverkar possessiva attribut substantivets species så att när ett sådant står före substantivet måste substantivet stå i obestämd form trots att referensen är definit.

8) Helena räckte Frida *hennes väska*.

I exempel 8 är det uppenbart att det inte handlar om vilken väska som helst utan den väska som tillhör en viss person och därför är unikt identifierbar, dvs. definit. Men trots att referensen är definit måste alltså

substantivet stå i obestämd form. Som illustrerats i exemplet ovan är ett possessivt attribut även ett restriktivt attribut. Ett restriktivt attribut innebär att det inskränker betydelsen hos sitt huvudord till att gälla en eller ett mindre antal av det totala antalet referenter som stämmer in på beskrivningen (SAG vol. I 1999:218).

Ett annat fall av obestämd form hos substantivet trots en definit referens är då nominalfrasen följs av en restriktiv relativsats (SAG vol. II 1999:105).

9) *Den syster som bor i Dublin* har mjäll.

Exempel 9 visar vad som är den restriktiva relativsatsen genom att den är understruken. Exemplet visar också hur relativsatsen inskränker substantivets referens och särskiljer substantivets referent från en eller flera andra systrar genom att begränsa huvudordets betydelse. Den restriktiva relativsatsen gör så att det går att unikt identifiera vad som avses. I SAG står att substantivet ofta står i obestämd form före restriktiv relativsats (SAG vol. II 1999:105). Det är alltså inte omöjligt att skriva substantivet i bestämd form, men enligt SR (2005) rekommenderas den obestämda formen framför restriktiv relativsats. En konsekvent användning av obestämd form framför restriktiv relativsats minskar risken för att tvetydighet uppstår så att man kan särskilja satsen från en icke-restriktiv/parentetisk sats (SR 2005:137f). Jämför med tvetydigheten i exempel 10:

10) *Systemen* som bor i Dublin har mjäll.

I exempel 10 är det omöjligt att veta om systemen i sammanhanget bara råkar bo i Dublin, i en icke-restriktiv eller parentetisk betydelse, eller om det bara är just den syster som bor där som avses (restriktiv), dvs. om hon måste särskiljas från andra systrar. Icke-restriktiva relativsatser, då det handlar om parentetisk information, bör enligt SR markeras med bestämd form på substantivet och kommatecken kring relativsatsen för att undvika att tvetydighet uppstår i de fall där detta är nödvändigt att undvika (SR 2005:137f). Icke-restriktiv relativsats exemplifieras nedan.

11) *Systemen*, som bor i Dublin, har mjäll.

I exemplet ovan är relativsatsen tydligt icke-restriktiv. I SAG eller annan litteratur har jag inte funnit något förtydligande angående

huruvida dessa restriktiva satser och attribut inverkar på samma sätt på substantiv som kombineras med *alla*.

2.1.4 Generisk referens

En generisk referens hänvisar till precis alla referenter som stämmer in på beskrivningen. Enligt SAG kan referensen hos en nominalfras vara generisk oavsett substantivets speciesform.

12) *Snickare* arbetar med material i trä.

13) *Snickarna* arbetar med material i trä.

I exempel 12 refererar *snickare* till alla snickare som finns. Det innebär att uttalandet stämmer in på och gäller precis alla personer med detta yrke världen över och är därmed en utsaga med generell innebörd. Även substantivets bestämda form i exempel 13 kan förmedla denna generiska innebörd. Vanligare är dock att det yttrande som anförs inte är generiskt utan gäller en avgränsad mängd referenter som i exempel 14:

14) Christian behövde anlita *snickare* för att renovera huset.

I exempel 14 är det inte precis alla snickare i världen som avses utan en mindre del. I detta uttalande refererar *snickare* bara till den eller de snickare som arbetade med Christians hus.

Den generiska referensen kan alltså allmänt sett konstrueras med både bestämd och obestämd form även om det finns vissa nyansskillnader (SAG vol. II 1999:108-111). När en generisk referens däremot skapas i kombination med pronomenet *alla* är substantivet däremot bundet till den obestämda formen. Detta utvecklas mer i avsnitt 2.2.2.

2.2 Om pronomenet *alla* i SAG

Nedan återges en sammanställning av den befintliga information om pronomenet *alla* som är relevant för studien. När substantivet står efter *alla* följer dess speciesböjning till viss del andra mönster än de generella grundregler som behandlats ovan.

2.2.1 Totalitetspronomen

Enligt SAG är *alla* ett totalitetspronomen och detta kan vara adjektiviskt eller substantiviskt. I ett substantiviskt pronomen ingår *all* som ett förled och fungerar då som ett substantiv: *allting, allesammans*. Det är emellertid pronomen med den adjektiviska funktionen som är aktuella i den här studien. Det adjektiviska *alla* har en attributiv funktion (SAG vol. II 1999:369ff).

15) Frida såg till att *alla elever/eleverna* lämnade klassrummet.

I exempel 15 ser man att det adjektiviska *alla* står som attribut till huvudordet *elever/eleverna* och att substantivets båda former därmed är möjliga att använda. *Allas* funktion är att understryka att det är samtliga elever som förväntas lämna klassrummet och inte bara några av dem. Med andra ord betonar *alla* att substantivet refererar till samtliga referenter som stämmer in på beskrivningen. Detta förklarar dess benämning som totalitetspronomen.

I en mening konstruerad med *alla* ligger dock ofta samma innebörd i substantivet i sig, dvs. utan pronomenet som attribut, vilket innebär att pronomenet många gånger är överflödigt. I exempel 15 ovan bibehåller meningen samma innebörd även om *alla* stryks. Dock får framhållas enligt SAG att om pronomenet används medför det en kontrastering i antal inom den kategori som substantivet syftar på (SAG vol. II 1999:377). Jämför i exempel 16 och 17:

16) Läraren såg till att *alla elever/eleverna* lämnade klassrummet
[så att ingen av dem skulle stanna kvar].

17) Läraren såg till att *eleverna* lämnade klassrummet
[men lärarstudenterna fick stanna kvar].

Här ser man att *alla* i exempel 16 lyfter fram en kontrastering i antal inom en och samma referenskategori, eleverna, medan samma mening där pronomenet är struket (ex. 17) i stället lämnar utrymme för en eventuell kontrastering mot en annan grupp av referenter, lärarstudenterna (SAG vol. II 1999:377). I det senare fallet kan *eleverna* dessutom i talspråk markeras med betoning för att särskilja dem från den andra referentgruppen. Dock märks inte sådan betoning lika tydligt i skriftspråk som är det språk som kommer att analyseras i denna studie.

Alla kan enligt SAG ta egna bestämningar som inskränker dess betydelse och därmed även hela nominalfrasen som det ingår i t.ex. *precis alla/nästan alla/inte alla* eleverna. Bestämningen till pronomenet

medför att nominalfrasen och därmed även satsen som helhet får en annan innebörd (SAG vol. II 1999:370).

2.2.2 Pronomenets kombination med substantivets species

Alla kan kombineras både med substantivets bestämda och obestämda form. Trots detta medför *allas* betydelse definithet (SAG vol. II 1999:108). Denna inneboende definithet i *alla* kan för förståelsens skull jämföras med den inneboende definithet som även finns i betydelsen i pronomenet *denna*.

När en referens med attributet *alla* är generisk är regeln den att substantivet måste stå i obestämd form (SAG vol. II 1999:376). Detta åskådliggörs i följande sats: *alla fåglar* har vingar. Skulle i stället den bestämda formen användas (*alla fåglarna*) innebär det att nominalfrasen skulle tappa sin generiska betydelse eller låta konstig.

Denna regel skiljer sig från regler för generisk referens i allmänhet då det går att använda både obestämd och bestämd form för en generisk referens.

När en referens med *alla* däremot inte är generisk föreligger det en valfrihet i hur substantivet skall formas (SAG vol. II 1999:376). Dock är det otydligt om SAG:s beskrivning skall tolkas som att varje enskilt fall av icke-generisk referens erbjuder en sådan valfrihet eller om det finns vissa konstruktioner med *alla*, utöver den generiska referensen, som är bundna att göras endast med den ena formen.

2.2.3 Summering av befintliga standardregler

De befintliga beskrivningarna för vilka mönster som styr substantivets speciesform efter *alla* summeras nedan.

Ett yttrande konstruerat med det adjektiviska *alla* har definit betydelse. Det innebär att författaren använder sig av en konstruktion med *alla* om hon antar att läsaren unikt kan identifiera substantivets referenter med hjälp av den information som finns tillgänglig.

Trots den definitiva betydelsen kan *alla* kombineras både med substantivets bestämda och obestämda böjningsform. Det är dock endast i kombination med den obestämda formen som en generisk betydelse kan förmedlas. Restriktiva bestämningar medför normalt också att substantivet står i obestämd form. Det finns emellertid inget förtydligande i SAG eller annan litteratur om huruvida detta gäller även i en konstruktion med *alla*.

2.3 Bestämmdhet i relation till svenska som andraspråk

Synen på hur undervisning i svenska som andraspråk skall gå till har påverkats av olika teorier. Teorin om kontrastiv analys utvecklades i USA redan på 40-talet. I svenska sammanhang hade den inflytande från 70-talet och några år framåt. Hyltenstam (1979) skriver att grundtanken i den innebär att strukturella skillnader mellan modersmålet och målspråket skulle tydliggöras och på så sätt underlätta undervisningen och därmed även inläringen. Denna teori hade sitt ursprung i att den tidens ”invandrarlärare” hade uttryckt ett stort behov av sådana särskiljande kunskaper (Hyltenstam 1979:13ff).

Senare började den så kallade interimsspråkshypotesen växa fram. Ekerot (1995) skriver att denna tankegång går ut på att språkutveckling innebär en successiv differentiering. Detta stegvisa särskiljande ligger i att lära sig förstå nyansskillnader, inte bara mellan två närliggande ord utan även beträffande t.ex. språkljud och grammatiska regler. Detta tankesätt är aktuellt vid all språkinläring, av såväl förstaspråk som andraspråk (Ekerot 1995:23f). Ett exempel på detta är den övergeneralisering som används i ”gådde” och ”sovde” i stället för *gick* och *sov*, vilket verkar vara vanligt åtminstone bland barn som lär sig svenska som modersmål. Denna övergeneralisering är ett tecken på att en sådan successiv differentiering äger rum och att barnet börjar urskilja en regel för hur man i svenskan använder tempus.

Vad beträffar just bestämmdhet i svenskan kan man säga att denna del av forskningen inom svenska som andraspråk inte har så många år på nacken och fortfarande har ett ganska begränsat omfång. Dock vet man att bestämmdhet är ett av de områden i inläring av svenska som andraspråk som orsakar svårigheter. Tingbjörn (1979) skriver att det kan tillhöra ett av de största problemen när det gäller att lära sig svenska. Framför allt gäller detta dem som har ett förstaspråk som helt saknar denna böjningskategori (Tingbjörn 1979:55).

Ekerot (1995) menar att det finns en risk att lärare i undervisning i svenska som andraspråk inte fokuserar på det som bäst beskriver kärnan i systemet för bestämmdhet. Han menar att ett ensidigt fokuserande på val av obestämd eller bestämd artikel kan få olyckliga konsekvenser i ett pedagogiskt perspektiv eftersom man då missar några av de mer övergripande mönster som har betydelse för valet (Ekerot 1995:161).

Denna tankegång har även betydelse för valet mellan substantivets bestämda eller obestämda form som också styrs av övergripande mönster.

3. Material och metod

I avsnitt 3.1 nedan presenteras materialet som har legat till grund för analysen. I avsnitt 3.2 följer en beskrivning av hur urvalsprocessen har gått till. Avsnitt 3.3 beskriver det tillvägagångssätt som har legat till grund för resultat och analys och avsnitt 3.4 förtydligar de avgränsningar som har gjorts. De språkexempel som presenteras detta samt i de följande kapitlen är en del av det material som analyserats.

3.1 Språkbanken

Det material som används i studien är skriftspråk i texter som ligger i Språkbanken. Denna materialsamling är knuten till Institutionen för svenska språket på Göteborgs universitet och den består av autentiska texter ur olika genrer och omfattar ca 75 miljoner ord (Språkbanken). Den korpus i Språkbanken som användes är Parole. De texter som Parole för närvarande kan söka efter språkexempel i är en del av det material som Språkbanken omfattar. Av denna del är flertalet texter hämtade ur svenska dagstidningar, men även romaner, en tidskrift och webb-texter är representerade. Detta material är insamlat mellan 1976 och 1997 och eftersom målet med studien är att undersöka standardbruket av bestämdhet efter *alla* är detta material ett lämpligt underlag. Analys av detta material innebär att studien undersöker ett nutida standardbruk utan att fånga de allra senaste årens språkbruk där man kan anta att den eventuella förändring äger rum som varken bör eller kan undersökas i denna studie. Innan förändringen undersöks måste ju standardbruket först beskrivas, vilket också är avsikten med studien.

Parole är en ordklassstaggad korpus. En sökning går till så att en söksträng skapas med hjälp av en lista där koder för taggning finns. För just denna studie innebär det att man söker på ”*alla*+(koden för substantiv i bestämd form/obestämd form)” och sökningen sker följaktligen i två skilda sökningar: en för de bestämda och en för de obestämda språkexemplen. Sökresultatet visas i form av konkordanser som motsvarar den genomförda sökningen. Det kan se ut som nedan:

”tryckte i mig dom och öppnade *alla gaskranar* och la mig raklång”

Det autentiska exemplet från Parole visar principen för hur träffarna redovisas. Om man anser denna textremsa för liten för att tolka nominalfrasens användning och uppvisande av mönster finns möjlighet att enkelt via en länk få tillgång till en större kontext för det aktuella

exemplet vilket bidrar till en möjlighet till säker tolkning av varje exempel. Detta system med ordklasstagning innebär förstås en stor fördel för studien och sparar mycket tid och arbete samtidigt som det möjliggör ett systematiskt urval.

3.2 Urval

Antalet träffar för *alla* i kombination med substantiv i bestämd form uppgick till 650 språkexempel och motsvarande siffra för de obestämda var 7298. Det är ett intressant resultat i sig att materialet visar att det är mer än 10 gånger så vanligt att kombinera *alla* med substantivets obestämda form jämfört med den bestämda.

Av naturliga skäl kunde emellertid inte alla dessa språkexempel analyseras. För de bestämda fraserna undersöktes vart 20:e exempel med start på det första språkexemplet som presenteras i sökningen och sedan exempel nummer 21, 41 och så vidare. Bland de obestämda fraserna undersöktes var 200:e exempel pga. att de var ungefär tio gånger fler och det skedde även då med start på det första exemplet. Anledningen till att jämnt sprida ut detta urval var att materialet inte är slumpmässigt ordnat utan ligger uppdelat utifrån textgenre så att skönlitterära texter kommer först och varje genre följer därpå var för sig. En jämn fördelning över hela materialet var därför fullständigt nödvändig för att få en spridning på urvalet som kan representera hela urvalsgruppen.

Resultatet av detta urval medförde att totalt 70 exempel analyserades. 33 av dessa har bestämd form och 37 obestämd form vilket innebär att två ungefär jämnstora analysgrupper ligger till grund för undersökningen. På grund av att gruppen med bestämda substantiv (som hädanefter kallas den bestämda gruppen) har ett markant mindre omfång än gruppen med obestämda substantiv (som hädanefter kallas den obestämda gruppen) kan den möjligen vara något mer representativ eftersom den procentuella andelen analyserade språkexempel där är större.

Numreringen av de analyserade språkexemplen är utformad så att språkexempel 1-33 utgörs av den bestämda gruppen och språkexempel 34-70 tillhör den obestämda gruppen. Detta har gjorts för att man enkelt skall kunna särskilja dem när de presenteras i resultat och analys.

3.3 Tillvägagångssätt

Fem frågor ställdes för varje språkexempel som skulle analyseras. Dessa frågor skapades utifrån de regler som finns beskrivna i SAG och övrig

litteratur, för att se om standardbruket följer dessa eller om något annat påverkar det autentiska bruket. Frågorna presenteras nedan och omedelbart därefter följs de av motiveringar till varför de har valts.

- a) Är nominalfrasen definitiv?
- b) Är referensen generisk?
- c) Kan substantivet i nominalfrasen skifta speciesform?
- d) Finns en restriktiv relativsats eller possessivt attribut?
- e) Följer språkexemplet SAG:s beskrivningar?

Anledningen till att det är intressant att undersöka definitheten (a) i en fras med *alla* + substantiv är att definitheten kan sägas vara den mest centrala faktorn som påverkar bestämdhet vilket beskrevs i avsnitt 2.1. Det är också intressant att undersöka om innebörden i uttrycket är definit eftersom *alla* anses medföra definithet, se avsnitt 2.2.2.

Generisk referens (b) har enligt litteraturen betydelse för substantivets bestämdhet efter *alla*. Denna regel skiljer sig från substantivets speciesform vid generisk referens i allmänhet och därför kan det vara intressant att se om de autentiska exemplen visar sig följa SAG i detta avseende. Intressant är även om det kan visa samband med ytterligare något mönster, vilket är intressant för alla frågor.

Att undersöka om substantivet kan skifta speciesform (c) bör vara en självskriven fråga i sammanhanget. Om språkexemplet bara kan formuleras med den ena formen för bestämdhet är detta sannolikt ett tecken på att det finns ett mönster som reglerar detta. I sådana fall ger frågan en möjlighet att urskilja dessa språkexempel från andra och i denna särskilda grupp urskilja ett gemensamt mönster.

Possessiva attribut och restriktiva relativsats (d) är ytterligare faktorer som enligt litteraturen påverkar substantivets bestämdhet. Detta kan därför också vara intressant att undersöka för att se om standardbruket även i detta avseende stämmer med nuvarande beskrivningar.

Den sista frågan (e) som handlar om i fall det autentiska bruket följer de beskrivningar som finns i SAG används i första hand som en kontrollfråga. Om ett språkexempel följer SAG eller inte kan framgå på flera varierande sätt på grund av att det är flera olika analysfrågor som ställs. Därför kommer varje avvikelser från SAG:s beskrivningar naturligtvis att uttryckligen förklaras i varje enskilt fall. Kontrollfrågan kan dessutom tydliggöra hur stor andel av det autentiska bruket i materialet som på ett eller annat sätt visar sig följa eller avvika från SAG:s beskrivningar.

Frågornas svar möjliggjorde en kategorisering för varje språkexempel. För att förtydliga hur frågorna förväntas bidra till analysen beskrivs nedan hur språkexempel 56 har kategoriserats:

(56) ”[...] Gemenskap uttrycks i de flesta, kanske i *alla kulturer* genom att man äter tillsammans. [...]”

Exemplet har generisk referens (b) eftersom samtliga världens kulturer avses i uttalandet. Det har definit betydelse (a) eftersom generisk referens medför att det går att identifiera vilka kulturer som avses, nämligen alla. Det kan inte skifta speciesform (c) för att bestämd form helt enkelt låter onaturligt pga. den generiska referensen. Exemplet står utan restriktiva bestämningar (d) och därmed finns inga sådana som påverkar bestämdheten i exemplet. Exemplet följer därmed SAG:s beskrivningar (e).

Efter att varje språkexempel kategoriserats enligt de principer som visats ovan är tanken att olika grupper av exempel kommer att utkristallisera sig (t.ex. en grupp för språkexempel med generisk referens). I dessa grupper finns det sen möjlighet att urskilja om språkexemplen har något annat gemensamt utöver den fråga som ligger till grund för kategoriseringen eller så kan eventuella samband med en annan grupp visa sig. Om det autentiska bruket följer SAG bör det t.ex. visa sig att de exempel som har generisk referens inte heller kan skifta form med avseende på bestämdhet. Särskilt intressant blir förstås den eventuella grupp som inte följer SAG:s beskrivningar eftersom chansen är större att i den påträffa ett obekant mönster som styr bestämdhet.

Metoden för studien är sådan att resultatet till stor del vilar på min egen språkkänsla där tolkningen är avgörande för resultatet. Gilje & Grimen (1992) skriver enligt hermeneutisk tradition att tolkning är nödvändigt för interaktion med andra men att detta vanligtvis inte skapar några problem ”eftersom vi ofta har så många gemensamma kulturella och sociala förutsättningar” (Gilje & Grimen 1992:175). Av denna anledning måste vi vara medvetna om att det handlar om en tolkning så att denna inte förväxlas med objektiv information. Detta gäller även språket.

Språkförståelse omfattar alltid en viss fas av tolkning och är beroende av hur varje person uppfattar orden och vilka associationer som sammanlänkas med varje ord. Man bör därför förhålla sig medvetet till detta faktum så att man minns att det handlar om en tolkning och inte en objektiv återgivning. Måhända hade ett mer rättvist resultat kunnat möjliggöras om fler personer kunnat bidra med sin språkkänsla och

tolkning. Dock torde dessa olika tolkningar oftast ligga mycket nära varandra och skillnaderna handla om små nyanser eftersom en gemensam tolkningsram vid textförståelse logiskt sett är förutsättningar för ett gemensamt språk. Mycket tid har dessutom lagts på analysen av varje exempel för att så långt som möjligt möjliggöra den lämpligaste och bäst beskrivande kategoriseringen för varje exempel. Man bör heller inte glömma att varje läsare har möjlighet att själv verifiera den gjorda tolkningen eftersom materialet i Språkbanken genom Internet är tillgängligt och gratis för alla att ta del av.

En annan reservation som hör till tolkningen av texten är att det är just skriftspråk som undersöks. Text och tal skiljer sig åt delvis i det avseendet att tal lämnar en möjlighet för talaren att nyansera uttalandet med andra medel såsom betoning och kroppsspråk som gör det tydligare hur uttalandet skall tolkas. I text är detta svårare och en analys av text kan därför ge en annan bild av resultatet än vad en analys av tal kan ge. Detta är i sig ett tecken på att det i texten ibland kan finnas en tvetydighet i tolkningsfasen som indikerar att det finns flera olika sätt att uttrycka sig på och tolka ett uttalande. Dock har man i Parole som tidigare nämnts tillgång till en större kontext för varje exempel som underlättar denna tolkning.

3.4 Avgränsningar

På grund av de begränsade förutsättningarna för studien har endast individuativa substantiv med utrumgenus undersökts och naturligtvis finns det möjlighet att utfallet av studien skulle ha berikats om även dividua substantiv och substantiv med neutrumgenus undersökts. Dessutom valdes en söksträng i Parole som inte tillåter att något ord står emellan *alla* och substantivet. Även detta kan naturligtvis annars ha bidragit till ett annorlunda resultat för studien.

Det har även kunnat ställas fler analysfrågor för varje språkexempel men även detta hör till avgränsningarna på grund av brist på tid och utrymme. Exempelvis har endast restriktiva relativsatser och possessiva attribut undersökts. Det finns möjlighet att andra restriktiva bestämningar också påverkar substantivets species. Möjligen har man också kunnat undersöka om nominalfrasens funktion i satsen har betydelse för substantivets speciesform, t.ex. om frasen fungerar som ett subjekt eller något annat. Det finns dock inget i litteraturen som antyder att detta skulle ha någon betydelse såvitt jag vet. Icke desto mindre kan det vara intressant att undersöka sådana nya perspektiv.

4. Resultatredovisning

I detta kapitel redovisar jag det resultat som utfallit av kategoriseringen av varje språkexempel i de båda urvalsgrupperna. Resultatet analyseras redan här till viss del för att underlätta läsarens tolkning av resultatet men den fullständiga analysen görs i kapitel 5. Upplägget följer de fem frågor som användes i kategoriseringen av materialet. Kapitlet avslutas sedan med en sammanfattande jämförelse av de två grupperna. Den fullständiga kategoriseringen för de båda analysgrupperna finns åskådliggjord i två tabeller i bilaga 2.

4.1 Är nominalfrasens betydelse definit?

De flesta språkexempel som undersökts uppvisar en klar definit referens. Detta gäller i båda de analyserade grupperna eftersom 32 av 33 respektive 31 av 37 språkexempel är klart definitiva. Definitheten är därmed oftast lika tydlig som i språkexempel 9 nedan.

(9) ”[...] De hade *alla blickarna* fästa vid honom som om [...]”

I exemplet är det fullständigt tydligt vilka referenter som avses eftersom kontexten, som dock är för omfattande för att presenteras här, gör det tydligt exakt vilka personer det är som avses och att blickarna tillhör just dem och således är unikt identifierbara.

Analysen av språkexemplen i den bestämda gruppen visar emellertid också att ett av dem uppvisar en definitivitet som på något sätt är oklar, dvs. det går inte att helt unikt identifiera vilken grupp av referenter det är som avses. I den bestämda gruppen gäller detta alltså endast språkexempel 25 som visas nedan:

(25) ”[...]Vad är speciellt med Göteborgs krogliv? – Att det är dött nio månader om året men lever upp till sommaren. Man frågar sig var *alla flickorna* är resten av tiden. [...]”

I språkexemplet ovan är det inte helt tydligt exakt vilka flickor talaren egentligen avser, om nu ens författaren till texten själv vet detta. Det framgår dock att det gäller flickor i relation till Göteborgs krogliv om vilket läsaren bör ha något slags uppfattning, vilket innebär att det finns en definitiv innebörd även om referensen är oklar. Det finns inget i uttalandet som ger läsaren möjlighet att urskilja några specifika flickor som stämmer in på uttalandet. En fråga som väcks är om denna oklara

referens i frågan om definithet handlar om och beror på just definitheten i sig eller om det finns någon annan oklarhet i uttalandet. Detta analyseras vidare i kapitel 5.

I den obestämda gruppen är detta mönster något vanligare eftersom det i den förekommer sex språkexempel med denna typ av oklara referens. Exemplet nedan innehåller visserligen en syntaktisk inkorrekthet men det är inte troligt att denna påverkar användningen av nominalfrasen som exemplet avser att belysa eftersom man dels med den intuitiva språkkänslan kan tänka sig andra exempel med en liknande användning och dels faktiskt påträffar flera sådana i materialet:

(34) ”[...] Jämlikhet va, när han jobbade och slet hela dagarna medan hon gick hemma och fetmade till över arslet av *alla kakor och kafferep* hon sprang på. [...]”

Exemplet ovan är ett av de sex språkexempel i den obestämda gruppen som uppvisar denna avvikande definithet. Det är där i det närmaste omöjligt för textens läsare att ha någon uppfattning om vilken grupp av referenter det är som avses. Det är nog inte troligt att ens författaren själv har någon klar bild över detta. Ändå är det uppenbart att det är just de kakor som kvinnan i satsen faktiskt har ätit eller de kafferep hon har gått på som kan ha bidragit till hennes viktuppgång. Poängteras måste också att det förmodligen inte spelar någon roll för vare sig författare eller läsare att urskilja exakt vilka kakor och kafferep det handlar om. Det förefaller helt ointressant i sammanhanget.

Övriga 31 språkexempel i den obestämda gruppen är tydligt definitiva.

4.2 Är referensen generisk?

Resultatet visar också att ingen av referenserna bland de bestämda språkexemplen är generisk. Av de obestämda språkexemplen har ungefär hälften (18/37) generisk referens och språkexempel 21 nedan representerar dessa:

(54) ”[...] Aluminiumföreningarna finns och har funnits i marken i *alla tider*. [...]”

Som jag tolkar språkexempel 54 bör i innebörden tolkas som att ingen tidsepok är undantagen och därmed är referensen generisk.

4.3 Kan substantivet skifta speciesform?

De flesta språkexempel som inte har generisk referens eller bestäms av restriktiver kan låta substantivet stå även i den motsatta speciesformen och dessa typer av språkexempel förekommer i båda grupperna. Nedan presenteras ett av dem.

(1) ”[...] för hon var blommande frodigt gravid hel och hållen och *alla bröllopgästerna* kunde se att hennes oskuld bara satt i färgen på sidenklänningen. [...]”

I språkexempel 1 skulle det även låta naturligt om substantivet stod i obestämd form, *bröllopgäster*. Exemplet ovan tillhör gruppen med bestämda substantiv där 30 av 33 språkexempel utan svårigheter kan skifta substantivets speciesform. I den obestämda gruppen är motsvarande siffror 9 av 37. Skillnaden mellan grupperna är alltså stor.

Resultatet visar alltså att 30 av 33 bland de bestämda språkexemplen kan skifta till obestämd form vilket innebär att det återstår 3 språkexempel som inte kan skifta utan att det naturliga flytet störs. Språkexempel 3 nedan är ett av dem.

(3) ”[...] Nu minns jag, sade Viveca, för gatunamnet hade framkallat en blytbild av huset, gatan och ”the porch” med *alla gungstolarna* inåt trädgården [...]”

Det vore möjligen inte helt fel att i stället använda substantivets obestämda form men det skulle inte låta lika naturligt i sammanhanget. Något som däremot uppenbarar sig är att det inte verkar troligt att författaren vill poängtera att det är samtliga gungstolar i sammanhanget som står inåt trädgården. Istället verkar det som om *alla gungstolarna* i detta sammanhang bär innebörden ’de många gungstolarna’ som om författaren vill lyfta fram att de är många och inte att det rör sig om en totalitet.

Bland de obestämda språkexemplen förekommer det i 28 fall av 37 att bara substantivets ena form lämpar sig i uttrycket. 18 av dessa fall har generisk referens som nämnts tidigare. Ytterligare fyra har samband med restriktiva attribut eller relativsatser som behandlas i avsnitt 4.4. Kvar blir då sex fall som till synes oförklarligt inte kan skifta form på substantivet. Språkexempel 66 nedan som är ett av dessa sex belyser denna oförmåga till kombination med den bestämda formen:

(66) ”[...] Kronofogden har redan kollat dina deklARATIONER, inkomster från försäkringskassan, om du har bil och pengar på banken. Med andra ord: alla uppskov är avverkade, *alla ursäkter* genomskådade, alla kryphål igentäppta. [...]”

Substantivet kan i detta fall inte skifta form för bestämdhet. Att ändra speciesformen ovan till *ursäkterna* strider mot min språkkänsla (detsamma gäller även *uppskov* och *kryphål* som av en slump finns med i samma mening). Den bestämda formen väcker förvirring hos mig som läsare gällande vilka referenter som egentligen avses.

4.4 Finns restriktiva bestämmningar?

I båda de analyserade grupperna gäller att det i de flesta språkexempel inte finns någon restriktiv relativsats eller något possessivt attribut som restriktiv bestämning i nominalfrasen. I några fall påträffas de emellertid.

Bland de obestämda språkexemplen finns tre restriktiva relativsatser. Dessa tre språkexempel kan mycket tveksamt ta substantivet i bestämd form. Språkexempel 68 nedan är ett av dessa tre:

(68) ”[...] Detta betyder att *alla kostnadsökningar som drabbar OS-projektet* får betalas av Stockholms skattebetalare. [...]”

I språkexempel 68 inskränks betydelsen i *alla kostnadsökningar* av den restriktiva relativsatsen *som drabbar OS-projektet*. Som nämndes i kapitel 2 står det i litteraturen att substantivet ofta står i obestämd form före restriktiv relativsats men inte alltid, samt att man endast rekommenderar obestämd form i denna situation. Dessa språkexempel följer därför det språkbruk som litteraturen beskriver eller rekommenderar.

I den bestämda gruppen finns endast en misstänkt restriktiv relativsats. Det är språkexempel nummer 18 nedan som har en bisats som är otydlig just för att författaren inte följer rekommendationen.

(18) ”[...] Praktiskt taget *alla löparna som tidigare tränades av Ma Junren* presterade, enligt den kinesiska nyhetsbyrån, ”otroligt dåliga insatser” i de kinesiska mästerskapen. [...]”

I språkexemplet ovan går det inte att säkert säga om satsen som följer omedelbart efter *löparna* är restriktiv eller parentetisk och därför är det

också svårt att veta vilken betydelse denna har för substantivets species. Om språkexemplet följt rekommendationen med substantivet i obestämd form för restriktiv betydelse eller kommatecken kring relativsatsen för parentetisk betydelse hade tolkningen underlättats. Dock är det inte säkert om ett särskiljande mellan en restriktiv och en parentetisk betydelse i just detta fall har någon större betydelse för tolkningen av uttalandet, men däremot för möjligheten till att använda den obestämda formen.

I den bestämda gruppen påträffades inga possessiva attribut, men däremot ett i den obestämda. Språkexempel 37 kan inte skifta species och det beror på att ett possessivt attribut bestämmer nominalfrasen:

(37) ”[...] Nej, svarade faster Märta i sitt kök, där hon ständigt arbetade som om hon tagit med *en lantkvinnas alla sysslor* från gården däruppe i norr. [...]”

Det är i exemplet ovan tydligt att *sysslor* är bundet till den obestämda formen i sammanhanget eftersom det bestäms av den possessiva funktionen hos *en lantkvinnas*.

4.5 Stämmer språkexemplen med SAG?

I tabellen nedan visas en sammanställning av resultatet för de två analyserade grupperna samt en jämförelse med SAG.

Tabell 1. Antal analyserade exempel som uppvisar ett mönster för respektive fråga.

Grupp	a) Definit	b) Generisk referens	c) Kan skifta form	d) Restriktiv bestämning	e) Följer SAG
Bestämda substantiv	32/33	0/33	30/33	(1)/33	29/33
Obestämda substantiv	31/37	18/37	9/37	4/37	31/37

I tabell 1 kan man se att resultatet är relativt jämnt fördelat mellan de två grupperna, med ett par undantag för frågorna b och c. Antal språkexempel som är definitiva (a) uppgår till en majoritet av materialet i båda grupperna även om ett avvikande mönster är något vanligare bland de obestämda substantiven. Det måste dock betonas att de sju språkexempel som inte till fullo följer SAG med avseende på definitet heller inte helt säkert kan tolkas som att de inte är definitiva därför

föreligger en osäkerhet för dessa siffror. Generisk referens (b) påträffas inte alls i den bestämda gruppen. I den obestämda gruppen har 18 språkexempel kategoriserats som generiska. Detta skiljer de båda grupperna mycket åt. Ändå innebär resultatet att alla språkexempel följer SAG ur denna aspekt.

Resultatet visar också att det är 30 av 33 respektive 9 av 37 språkexempel som är fria att konstrueras med valfri speciesform på substantivet (c). Detta innebär alltså en stor skillnad mellan de två grupperna. Denna skillnad har i den obestämda gruppen ett samband med uppvisandet av generisk referens och restriktiva bestämningar vilket är helt enligt SAG:s beskrivningar. Dock återstår alltså tre språkexempel i den bestämda och sex i den obestämda gruppen som avviker från SAG i denna fråga. För de obestämda språkexemplen sammanfaller dessa med dem som avviker från SAG i frågan om definitheit.

I fråga om restriktiva bestämningar (d) är det oklart om den påträffade relativsatsen i den bestämda gruppen är restriktiv eller ej och det förklarar varför tabellen presenterar antalet inom parentes. Däremot kan satsen trots detta inte sägas bryta mot SAG:s beskrivning bara för att den är otydlig. I den obestämda gruppen följer de fyra påträffade språkexempel som har restriktiva bestämningar den beskrivning som SAG formulerar.

Det sammantagna resultatet visar alltså att studien har påträffat totalt 10 av 70 språkexempel som i ett eller flera avseenden avviker från SAG:s beskrivningar.

5. Analys

I detta kapitel kommer resultatet att analyseras för att kunna visa vilka mönster det är som styr substantivets species. Liksom i föregående kapitel är också detta i grunden strukturerat efter de fem frågor som ställdes i kategoriseringen av språkexemplen.

5.1 Definithet

Som resultatet visat är de flesta språkexemplen definitiva precis som litteraturen beskriver, oavsett vilken form för substantivets species referensen görs med. Men några av exemplen har endast en definithet som inte fullt lever upp till den beskrivning som finns i litteraturen. I dessa fall får läsaren inte tillgång till tillräckligt mycket information för att tydligt kunna räkna ut exakt vilka referenter som avses.

Vid en närmare titt är det svårt att se vad detta kan bero på. En möjlig förklaring är att det handlar om hur referensen görs av författaren. Det förefaller i dessa språkexempel inte vara aktuellt eller nödvändigt att läsaren vet exakt vilka referenter som menas i alla avseenden utan det räcker ibland med ett litet hum om det. Denna gång får ett annat av de aktuella språkexemplen än det som visats tidigare fungera som illustration av detta.

(63) ”[...] Som Sturegatan ser ut idag vill man ju komma bort från den så fort som möjligt men som gågata med lite planteringar och soffor kunde det bli en 'oas' för *alla gångtrafikanter*. [...]”

I exempel 63 är det inte viktigt vare sig för författaren eller för läsaren exakt vilka gångtrafikanter som är aktuella i utsagan. Dock finns i uttalandet viss information om referenterna: uttalandet urskiljer de gångtrafikanter som kommer att promenera just på den aktuella gatan. Det förefaller alltså som att uttalandet inte alltid behöver aktivera mer information än så om referenterna för att innebörden i uttalandet ska gå fram. Det innebär i så fall att det är referensen i sig som är oklar eller vag och inte definitheten som sådan.

Denna typ av oklar referens för definithet visar sig alltså i båda de analyserade grupperna. I den obestämda gruppen verkar det emellertid även finnas ett vagt samband mellan dessa och de språkexempel som inte kan skifta från obestämd till bestämd form. Detta kan möjligen bero på det faktum att referensen i uttalandet inte aktiverar tillräckligt med information för att referenterna fullständigt skall kunna unikt

identifieras och att referensen därmed inte är tillräckligt klar för att det skall låta naturligt att utföra den med substantivets bestämda form, som ju motsvarar definit betydelse. Vagheten i sambandet mellan dessa mönster beror på styrkan i oförmågan för nominalfrasen att ta substantivets båda speciesformer varierar i de olika språkexemplen.

5.2 Generisk referens

Resultatet för den bestämda gruppen visade att inga av referenserna i den var generiska. Detta är helt enligt den beskrivning som SAG redogör för: att generisk referens endast görs med substantivets obestämda form när det är kombinerat med *alla*. På samma sätt bekräftas denna beskrivning av bruket i den obestämda gruppen eftersom det är endast i den som generiska referenser påträffas.

De referenser som inte är generiska kan enligt SAG kombineras både med substantivets bestämda och obestämda form. Dock är det som tidigare nämnts oklart om SAG:s beskrivning skall tolkas som att detta gäller för varje enskilt språkexempel eller om det finns situationer där bara den ena formen lämpar sig att använda. Detta är något som inte tydliggörs i beskrivningen. Resultatet av kategoriseringen av språkexemplen visade att de flesta av dessa språkexempel som är icke-generiska kan skifta species medan ett fåtal är bundna vid den form de är skrivna i. Detta utvecklas vidare i avsnitt 5.3 nedan.

5.3 Möjlighet till skifte av speciesform

Att de generiska referenserna i materialet endast uttrycks med substantivets obestämda form efter *alla* är alltså helt enligt litteraturen. Bland övriga språkexempel föreligger det i de flesta fall en valfrihet så att uttrycket låter naturligt, eller åtminstone inte konstigt, oberoende av vilken av de två speciesformerna det uttrycks med.

Studiens resultat har dock visat att det finns ett fåtal språkexempel som verkar vara bundna vid eller uppvisar ett starkare samband med en av speciesformerna och bland dessa utkristalliseras två olika grupper som presenteras och analyseras nedan.

5.3.1 Funktion som formuleras med bestämd form

Bland de språkexempel som har substantivet i bestämd form finns tre språkexempel som inte kan skifta till obestämd form och det är som nämnts tidigare oklart om detta är enligt SAG:s regler eller ej. Det enda

man kan veta är att ett eventuellt mönster som styr detta inte är förtydligt i SAG.

Dessa tre språkexempel visar sig efter en närmare analys ha gemensamt att *alla* tycks ha en alternativ funktion. Ett av dessa språkexempel är nummer 12 nedan.

(12) ”[...] – Det är en bra krog, men mest går jag hit för den där hyllan i entrén.

– Den med *alla tallrikarna* med motiv från filmen ’Trollkarlen från Oz’? [...]”

Av någon anledning skulle substantivets obestämda form i exempel 12 låta onaturlig i sammanhanget eftersom åtminstone min språkkänsla säger ifrån. Den obestämda formen skulle t.ex. i sammanhanget ge ett intryck av en generisk referens, vilket det troligtvis inte handlar om.

Vid en närmare analys av de tre språkexempel som uppvisar detta förhållande visar det sig att de har gemensamt att *alla* i satsen inte verkar användas för att betona en totalitet. Det är t.ex. svårt att ersätta *alla* i detta fall med det andra totalitetspronomenet *samtliga* utan att satsen låter konstig.

Det verkar i stället som att *alla* i dessa exempel har en funktion som kan beskrivas eller ersättas med ’(de) många’ eller motsvarande i en betydelse som ett slags förstärkningsattribut som betonar referenterna i sammanhanget och att de dessutom är många. Kanske är det också därför som det samtidigt visar sig vid vidare analys av dessa tre exempel att *alla* inte går att betona utan att den intuitiva språkkänslan säger ifrån. Den naturliga betoningen ligger i stället på substantivet. Detta stöder spekuleringen ovan att det i nominalfrasen är innebörden i substantivet som är det viktiga i dessa fall och inte att referensen gäller alla referenter.

Det är däremot svårt att säga vad det är i denna alternativa funktion som gör att substantivets obestämda form inte fungerar lika väl som den bestämda. Möjligen kan det vara så att den i vanliga fall inneboende definitheten i *alla* är något försvagad i denna alternativa funktion och att substantivet därför pådrivs att användas i dess bestämda form för att försäkra läsaren om att det handlar om en definit betydelse.

5.3.2 Funktion som formuleras med obestämd form

I den obestämda gruppen finns också fall där den motsatta formen för bestämdhet inte fungerar utan att det beror på en generisk referens eller restriktiva bestämningar.

Bland dessa visar det sig att de på en och samma gång uppvisar det mönster av oklar referens för definithet som nämnts tidigare. Sambandet är dock relativt vagt eftersom oförmågan att skifta substantivets form är olika stark i olika språkexempel även om den i varje fall är påtaglig. Detta samband är tydligast i exemplet nedan som också är bekant sedan tidigare:

(63) ”[...] Som Sturegatan ser ut idag vill man ju komma bort från den så fort som möjligt men som gågata med lite planteringar och soffor kunde det bli en fin ’oas’ för *alla gångtrafikanter*. [...]”

Att använda substantivets bestämda form i språkexempel 63 ovan skulle skapa en förvirring hos textens läsare och väcka frågan om vilka referenter som egentligen avses. I detta fall är det inte helt uppenbart vilka referenterna är. Därför ligger det nära till hands att tolka oförmågan att skifta form för bestämdhet som ett tecken på att referensen för definithet är oklar. Det verkar således bero på att man som läsare förväntar sig att kunna unikt identifiera referenterna när författaren använder bestämd form men när denna identifikation inte är helt möjlig uppstår en förvirring.

Ändå finns ett språkexempel med denna oklara definithet även i den bestämda gruppen. Detta säger således emot spekulatjonen ovan att oklar definithet skulle vara oförenligt med den bestämda formen hos substantivet. Detta exempel kan dock skifta till obestämd form och möjligen låter det till och med naturligare än den bestämda form som det redan har. Språkexemplet som avses är nummer 25 nedan:

(25) ”[...]Vad är speciellt med Göteborgs krogliv? – Att det är dött nio månader om året men lever upp till sommaren. Man frågar sig var *alla flickorna* är resten av tiden. [...]”

Språkexempel 25 är konstruerat med bestämd form. Men det låter även naturligt om man i stället tänker sig den obestämda formen *flickor* i sammanhanget. Nu är det emellertid den bestämda formen som författaren konstruerat uttalandet med och det är därmed ett tecken på att denna oklara definithet, åtminstone i ett fall, kan uttryckas med *alla* i kombination med substantivets bestämda form. Det är alltså oklart vad detta beror på och ett tecken på att man inte kan ta den spekulatjonen som

nämndes ovan för given, dvs. spekulationen om att substantivets bestämda form inte fungerar bra ihop med en oklar referens för definithet. Dock visar sig faktiskt detta samband i sex fall i den obestämda gruppen.

5.4 Restriktiva attribut och relativsatser

Resultatet för de språkexempel som uppvisar restriktiva bestämmingar följer den beskrivning som finns i SAG och annan litteratur förutom i språkexempel nummer 18 där detta är otydligt pga. att dess relativsats är otydlig.

Precis som det har gjorts klart tidigare kan studiens enda analyserade språkexempel med possessivt attribut inte kombineras med substantivets bestämda form. På samma sätt tycks inte heller de språkexempel som har restriktiv relativsats i den obestämda gruppen kunna kombineras lika väl med substantivets bestämda form som med den obestämda.

Det språkexempel som uppvisade en tvetydig relativsats i den bestämda gruppen kan man däremot inte säga så mycket om eftersom den är just tvetydig. Antingen är den restriktiv eller så är den parentetisk. Trots att det inte har förtydligats i uttrycket hur relativsatsen skall tolkas kan man inte säga att språkexemplet avviker från SAG eftersom det där endast står att restriktiva relativsatser ofta, dvs. inte alltid, markeras med obestämd form på det omedelbart föregående substantivet (SAG vol. II 1999:105).

5.5 Följer det autentiska språkbruket SAG:s beskrivningar?

Analysen visar att det autentiska bruket huvudsakligen följer de beskrivningar som SAG formulerar. Generisk referens uttrycks i alla analyserade fall med substantivets obestämda form i kombination med *alla*. Även restriktiva bestämmingar, i de fall de tydligt har kunnat kategoriseras som restriktiva, påverkar substantivet att stå i den obestämda formen.

I 63 av totalt 70 språkexempel, dvs. oftast, går det att unikt identifiera referenten med hjälp av den referens som har gjorts. Dessa 63 språkexempel följer därmed i detta avseende den formulering SAG återger då där står att *alla* medför definithet. Dock innebär resultatet att sju språkexempel, ett ur den bestämda gruppen och sex ur den obestämda, avviker från SAG i fråga om definithet.

Alla språkexempel som har generisk referens eller har restriktiva bestämmingar är som nämnts ovan bundna till att konstrueras med substantivets obestämda form. Återstår gör 48 språkexempel som inte

har vare sig generisk referens eller restriktiv bestämning. I SAG är det, som tidigare nämnts, otydligt huruvida beskrivningen skall tolkas som att samtliga av dessa skall kunna konstrueras med båda böjningsformerna eller om beskrivningen gäller gruppen som helhet och inte varje enskilt exempel, dvs. om det är så att vissa av dem konstrueras bara med den ena formen och vissa bara med den andra. Studiens resultat visar att de flesta av dessa, 39 av 48, kan konstrueras med båda böjningsformerna. Återstående nio språkexempel, tre ur den bestämda och sex ur den obestämda gruppen, kan därmed inte sägas fullständigt följa SAG:s beskrivningar i avseende för speciesskifte eftersom dessa språkexempel uppvisar två olika mönster som inte finns tydliggjorda i SAG.

6. Diskussion

Nedan kommer studiens slutsatser att förtydligas liksom den betydelse dessa har för skolans elever med svenska som andraspråk. Slutligen kommer uppsatsen avslutas med några sammanfattande slutord.

6.1 Slutsatser

Studiens slutsatser sammanfattas nedan. Det autentiska språkbruket av det adjektiviska *alla* med efterföljande substantiv stämmer till stor del överens med de beskrivningar som SAG formulerar. Detta åskådliggörs i punktform nedan.

- Generisk referens, possessiva attribut och restriktiva relativsatser påverkar i samtliga fall substantivet till att stå i obestämd form.
- Majoriteten av de analyserade konstruktionerna med *alla* och ett efterföljande substantiv, oavsett speciesform, är definitiva. Dock verkar det finnas undantag enligt denna studie.
- Konstruktion med det adjektiviska *alla* kan generellt sett kombineras med både substantivets obestämda och bestämda form. Det finns emellertid vissa fall där bara den ena formen lämpar sig.

Som antydde ovan visar sig i materialet två avvikelser från SAG:s beskrivningar vilket alltså innebär en antydning till att standardbruket skiljer sig från SAG i dessa två avseenden. Dessa konkretiseras i sammanfattande punktform nedan.

- *Alla* medför inte alltid definithet vilket i materialet förefaller ha betydelse för substantivets speciesböjning i sex fall av sju.
- *Alla* tycks ha ytterligare en funktion, utöver den som SAG formulerar, där det viktigaste verkar vara att betona substantivets referenter och eventuellt att de är många, men alltså inte att referensen gäller samtliga referenter. Även denna funktion förefaller i materialet ha betydelse för substantivets speciesböjning.

6.2 Betydelse för elever med svenska som andraspråk

Studien visar återigen att val av speciesform är mycket komplicerat i det svenska språket och det finns all anledning att utveckla beskrivningarna

så att alla som är osäkra på hur den rätta kombinationen ser ut har tillgång till en korrekt beskrivning. I första hand gäller detta för de elever i skolan som läser svenska som ett andraspråk och därmed även för deras lärare. Men naturligtvis finns även ett värde i studiens slutsatser gentemot undervisning i svenska som modersmål.

Den intuitiva språkkänslan är dock till stor hjälp för en talare med svenska som modersmål. De elever som inte har svenskan med sig sedan barnåren är utelämnade åt grammatiska regler för att helt kunna lära sig hur bestämdhet används i olika lägen. De är därmed helt beroende av fullständiga och uppdaterade beskrivningar av hur dessa mönster för bestämdhet fungerar.

Sökresultatet i Parole visade att den obestämda formen är tio gånger vanligare att kombinera med pronomenet *alla* än den bestämda formen. Detta är ett intressant resultat i sig som säger något om hur vi använder denna ordkombination. För elever som har svenskan som sitt andraspråk innebär detta i grova drag att när hon eller han är osäker på vilken form som bäst lämpar sig är det därmed 90 % chans att det blir rätt om valet faller på den obestämda formen. Detta gäller dock endast i generella drag och synliggör inte vilka mönster det är som styr fördelningen. Detta faktum är därför endast till liten tröst för den elev som kan uppleva att det är av stor vikt att valet av speciesform blir det rätta i vissa viktiga situationer. Därför är det betydelsefullt att studien har tydliggjort övergripande regler för hur bestämdhet styrs efter *alla* och därmed även bidrar till kunskaper om bestämdhet i allmänhet.

De två avvikande mönster som utkristalliserades i studien var alltså att *alla* inte alltid medför definithet och att *alla* har en alternativ funktion som båda eventuellt är styrande över substantivets speciesform. För den enskilda eleven eller läraren kan poängteras att båda dessa är knutna till icke-generisk referens där inte heller restriktiva bestämmningar finns. Men på grund av det begränsade materialet som studien använt sig av kan dock inte dessa mönster ännu generaliseras över hela det svenska språket. Vidare forskning måste dessutom först bekräfta dessa två avvikande mönster och deras funktioner. Men om dessa mönster i vidare forskning visar sig generaliserbara kan de vid sidan av SAG:s beskrivningar, eller inkorporerade i dem, bidra till att valet av speciesform blir det rätta för den enskilda personen i en specifik situation. Dessa förtydligande mönster och beskrivningar kan därmed finnas för varje elev att ta del av. Det är också viktigt att lärare som undervisar i svenska som andraspråk tar del av dem och därmed känner till de centrala aspekterna på vad som styr bestämdhet för att kunna förmedla detta till sina elever.

Enligt den kontrastiva analys som Hyltenstam (1979) och Tingbjörn (1979) beskriver kan en jämförelse mellan modersmål och målspråk synliggöra strukturella skillnader mellan språken (Hyltenstam 1979:14f, Tingbjörn 1979:41). Eftersom svenskans system för bestämdhet är komplicerat och relativt ovanligt är detta ett av de områden som säkerligen skulle synliggöras vid en sådan jämförelse. Dock kan förmodligen inte en sådan jämförelse fullständigt beskriva *varför* skillnaderna ser ut som de gör och behovet av tydliga beskrivningar av reglerna kvarstår därmed. Starkast är detta behov i de många fall då modersmålet som svenskan jämförs med helt saknar denna böjningskategori, som t.ex. japanska. Detta behov av strukturella skillnader och språkregler som uttalades för omkring 30 år sedan är fortfarande inte inaktuellt även om det möjligen benämns med andra termer idag. Denna studie bidrar emellertid till forskningen med mer exakta mönster för bestämdhet som kan bidra till en sådan språkjämförelse och i slutänden kan komma till gagn för undervisningen i svenska som andraspråk.

Som nämndes tidigare i denna uppsats menar Ekerot (1995) att det i valet mellan bestämd och obestämd artikel aktualiseras även en rad andra val på en mer övergripande nivå (Ekerot 1995:161). Som jag tolkar hans poäng måste lärare i svenska som andraspråk vara observanta på var tonvikten i undervisningen förläggs så att man inte missar att uppmärksamma dessa övergripande mönster. Denna tankegång anser jag att gäller även för valet av bestämd eller obestämd form. Även i detta val finns övergripande regler att förhålla sig till, som också underlättar valet.

De mönster som har bekräftats i denna studie är de principer som gäller för generisk referens, definithet och restriktiva attribut. Studiens slutsatser tydliggjorde också att det finns två mönster som inte finns tydliggjorda i SAG och som förefaller ha betydelse för substantivets speciesform. Med en fördjupad kunskap om dessa mönster som har synliggjorts i kombination med *alla* kan eleven även tillägna sig kunskaper om bestämdhet i allmänhet. Eftersom bestämdhet manifesteras i nästan varje yttrande har detta därmed även en ganska stor betydelse för upplevelsen av att behärska det nya språket.

Enligt grundtanken i interimspråkhypotesen som Ekerot (1995) talar om innebär språkinläring att nyansskillnader i språket upptäcks steg för steg av inläraren (Ekerot 1995:23f). På samma sätt kan reglerna för bestämdhet bidra till att eleven steg för steg kan urskilja nyanser i hur bestämdhet används och varför den ena formen lämpar sig i en situation men inte i en annan.

Denna successiva utveckling kan med hjälp av förtydligade beskrivande mönster påskynda inläringen avsevärt. Det skulle heller inte förvåna mig om denna utvecklingsprocess blir både lättare och roligare för eleven med hjälp av den klarhet som dessa förtydligade mönster bidrar till. Detta gäller av samma anledning även de lärare som undervisar i svenska som andraspråk men även i svenska som modersmål. Det blir förmodligen både lättare och roligare att undervisa om man med hjälp av tydliga beskrivningar kan förklara svårigheten för sina elever och därmed tydligare kunna se hur man bidrar till deras utveckling.

6.3 Sammanfattande slutord

Denna studie ämnade synliggöra mönster som styr substantivets speciesform efter *alla* och har också uppnått sitt syfte. För det första har bekräftats att det autentiska bruket i flera avseenden följer de beskrivningar som återfinns i SAG. För det andra finns ett par fall där det autentiska bruket frångår dessa beskrivningar. Dels har påträffats en alternativ funktion för pronomenet *alla* som eventuellt påverkar substantivets speciesform. Dels har analysen visat att konstruktion med *alla* och ett substantiv kan ha en oklar referens för definitheit som också eventuellt påverkar substantivets speciesform.

Denna studie beskriver bara ett stickprov av det autentiska standardbruket av substantiv bestämt av *alla*. Det är nu en uppgift för den vidare forskningen att urskilja om dessa mönster, som visat sig i denna studies mycket begränsade material, kan vara generaliserbara över ett större material och hela det svenska språket. Om så är fallet kan SAG, som för övrigt är en mycket god källa till grammatisk vägledning, behöva kompletteras på dessa punkter så att beskrivningen omfattar även dessa sidor av konstruktion med *alla*.

Till denna uppdatering av reglerna är studien därmed ett litet bidrag som kan medverka som antingen stöd eller spjärn för vidare forskning. Det kan poängteras att denna studie har bidragit med ett annat utgångsläge för den vidare forskningen i och med att de två avvikande mönster som påträffades numera är synliggjorda för nästa studie att förhålla sig till.

För elever som har svenska som andraspråk samt deras lärare är det av stor betydelse att det finns aktuella beskrivningar som tydligt förklarar hur bestämdhet efter *alla* skall användas eftersom den intuitiva språkkänslan oftast saknas i ett andraspråk.

7. Referenslista

- Ekerot, Lars-Johan 1995. *Ordföljd, tempus, bestämdhet. Föreläsningar om svenska som andraspråk*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Gilje, Nils & Grimen, Harald 1992. *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- Hellberg, Staffan 1987. Bestämd form: du vet vilken jag menar. I: Telemann, Ulf (red.), *Grammatik på villovägar*. (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 73.) Stockholm: Svenska språknämnden & Liber AB, s. 33-38.
- Hyltenstam, Kenneth 1979. Kontrastiv analys, språktypologi och språkinlärning. I: Hyltenstam, Kenneth (red.) *Svenska i invandrarperspektiv*. Malmö: Gleerups Förlag, s. 11-40.
- SAG = *Svenska Akademiens grammatik*. 1999. Utgiven av Svenska Akademien, Stockholm.
- Språkbanken. <http://spraakbanken.gu.se>. Besökt 2009-11-18.
- SR = *Språkriktighetsboken* 2005. (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden, 93.) Svenska språknämnden & Norstedts Akademiska Förlag.
- Tingbjörn, Gunnar 1979. Kontrastiv minigrammatik. I: Hyltenstam, Kenneth (red.) *Svenska i invandrarperspektiv*. Malmö: Gleerups Förlag, s. 41-78.

Bilaga 1

Definitioner i Svenska Akademiens grammatik

”**bestämd form**, böjningsform hos substantiv (*bok-en, böcker-na*) adjektiv (*gaml-e, gaml-a*) och vissa adjektiviskt böjda ord (*andr-a, omskrivn-a*). Den bestämda formen anger *definit betydelse. Motsats: *obestämd form; jfr också *species.” (SAG vol. I 1999:157)

”**bestämthet**, underkategori av böjningskategorin *species. Bestämthet kontrasterar mot obestämthet. Den anges med suffix (t.ex. *vägg-en, tak-et, väggar-na*) och markerar att referenten är unikt identifierbar. Substantiv, adjektiv, perfektparticip och vissa pronomen böjs i bestämthet. [...] Se också *definit.” (SAG vol. I 1999:157)

”**definit**, (a) om betydelse som innebär att lyssnaren förutsätts kunna unikt identifiera referenten i verkligheten eller i textens värld, (b) om uttryck som indikerar definit betydelse enligt (a) (t.ex. *definit pronomen, *definit adverb, *bestämthetssuffix eller om fraser som innehåller sådana element). [...] Jfr *indefinit.” (SAG vol. I 1999:160)

”**generisk**, om referensen hos ett uttryck (t.ex. en sats eller ett satsled) som avser alla förhållanden eller referenter som passar in på uttryckets beskrivning. Såväl subjektet som hela satsen i följande exempel kan sägas ha generisk betydelse: *I större hushåll sparar diskmaskinen mycket arbete.*” (SAG vol. I 1999:176)

”**indefinit**, (a) om betydelse som innebär att lyssnaren inte förutsätts kunna unikt identifiera den avsedda referenten i verkligheten eller i textens värld. [...] (b) om uttryck som indikerar indefinit betydelse, t.ex. om nominalfraser som saknar definitivmarkörer (indefinita nominalfraser). [...] Jfr *definit, *allmänt indefinit pronomen.” (SAG vol. I 1999:181)

”**obestämd form**, form av ett speciesböjligt ord där ordet saknar *bestämthetssuffix, dvs. inte står i *bestämd form: *bok* (jfr *bok-en*), *röd* (jfr *röd-a*).” (SAG vol. I 1999:203)

”**referent**, faktisk, fiktiv eller hypotetisk företeelse som talaren hänvisar till med språkliga uttryck, särskilt nominalfraser. Referenten kan vara konkret eller abstrakt, individuativ eller dividual, ental eller flertal etc.

Nominalfrasens egen *deskriptiva betydelse samt dess hänvisningar (genom pronominella attribut) till kontexten och/eller talsituationen gör det möjligt för lyssnaren att i ett bestämt sammanhang förstå vilken referent eller vilken typ av referent som talaren refererar till. Referensen kan vara t.ex. *definit, *indefinit, *specifik, indefinit *icke-specifik eller *generisk och den kan i vissa fall lämnas öppen som t.ex. när den efterfrågas med interrogativa ord. [...]”(SAG vol. I 1999:216)

”**restriktiv**, om attribut som inskränker antalet möjliga referenter eller aktioner som nominalfrasen kan beteckna i sin kontext eller i talsituationen, t.ex.: den bok *som fängslade mig mest.*” (SAG vol. I 1999:218)

”**species**, en böjningskategori hos substantiv, adjektiv, perfektparticip och vissa pronomen. Species omfattar *obestämd form (ommarkerad) och *bestämd form (med bestämdhetssuffix), t.ex. *bil* : *bil-en*, *stor* : *stor-a.*” (SAG vol. I 1999:224)

Bilaga 2

Samtliga analyserade språkexempel

- (1) "[...] för hon var blommande frodigt gravid hel och hållen och *alla bröllopsgästerna* kunde se att hennes oskuld bara satt i färgen på sidenklänningen. [...]"
- (2) "[...] Och Schiller var en av den tyska andens heroer. Men han gjorde sina misstag: inte ska man omfamna *alla miljonerna*, så som han diktade! [...]"
- (3) "[...] Nu minns jag, sade Viveca, för gatunamnet hade framkallat en blyxtbild av huset, gatan och "the porch" med *alla gungstolarna* inåt trädgården [...]"
- (4) "[...] Men nu var alla uppskrämda, *alla jäntorna* i storsängen satte sig upp och stirrade darrande ut i rummet [...]"
- (5) "[...] Han valde en lugn plats med ryggen mot färdriktningen. Han hade *alla passagerarna* framför sig nu, [...]"
- (6) "[...] i pendeltåget [...] Tänk om *alla resenärerna* kvävdes av de obönhörligt framvällande fjädermassorna. [...]"
- (7) "[...] bara stå här och glo in i ett skyltfönster där man knappt såg något för *alla speglingarna*. [...]"
- (8) "[...] Byns får och kor betade i villande skog. Därför hade man gärdesgårdar kring *alla ägorna*, [...]"
- (9) "[...] De hade *alla blickarna* fästa vid honom som om [...]"
- (10) "[...] När pjäsen är slut älskar man *alla personerna* i den. [...]"
- (11) "[...] Fast jag inte gick i hennes klass bad Anne Ridley att jag skulle sitta bredvid henne. [...] *Nästan alla lärarna* var där också. [...]"
- (12) "[...] – Det är en bra krog, men mest går jag hit för den där hyllan i entrén. – Den med *alla tallrikarna* med motiv från filmen "Trollkarlen från Oz"? [...]"
- (13) "[...] mjukt tunnbröd och spetsade med rå lök. Tuffaste jobbet hade den som öppnade *alla surströmmingsburkarna*, [...]"
- (14) "[...] Men den absolut största boven är själva rankingsystemet. Tidigare räknades *alla turneringarna*. [...]"
- (15) "[...] Hans farmor [...] var, som det hette, städfru där i fyrtio år och han fick som pojke följa med när det skulle fejas i gemaken och *alla salarna*. [...]"

- (16) "[...] I och med att partiledarna hade sin avslutningsdebatt i torsdags stängdes årets riksdag och *alla ledamöterna* åkte hem eller ut till landet. [...]"
- (17) "[...] Vid det oerhörda gastycket 'simmar' istället elektronerna omkring *alla protonerna*. [...]"
- (18) "[...] Praktiskt taget *alla löparna som tidigare tränades av Ma Junren* presterade, enligt den kinesiska nyhetsbyrån, "otroligt dåliga insatser" i de kinesiska mästerskapen. [...]"
- (19) "[...] av revolutionen med finska löpartjejen Pirjo Häggman som en av två pionjärer. Mitt bland *alla nyheterna* kommer ändå en princip att bestå. [...]"
- (20) "[...] plocka in deras matcher i våra egna kanaler. Och jag kan i varje fall lova att *alla kvartsfinalerna* och de båda semifinalerna kommer att sändas direkt, [...]"
- (21) "[...] Landslaget. .. *alla frågorna* till exempel om Ravelli och mig. [...]"
- (22) "[...] Jag var själv inte Guds bästa barn när jag växte upp men med tanke på det hårdnande samhället och *alla farorna*... det är ett helt annat klimat nu. [...]"
- (23) "[...] 3 msk vodka 3 msk glukos Blanda *alla ingredienserna* med glukosen [...]"
- (24) "[...] förklarar Anna-Lena, som denna gång står utanför scenen och håller i *alla trådarna*. [...]"
- (25) "[...] Vad är speciellt med Göteborgs krogliv? – Att det är dött nio månader om året men lever upp till sommaren. Man frågar sig var *alla flickorna* är resten av tiden. [...]"
- (26) "[...] Och alla 70 kom lyckligt hem i mål. Där väntade pris på *alla deltagarna*: en snöstjärna, klistermärken och så fick barnen behålla sin nummerlapp [...]"
- (27) "[...] Snabbt och rörligt spel från *alla lagdelarna* bör ge det självförtroende som under försäsongen på flera håll saknats [...]"
- (28) "[...] Svensk simning, och då räknar vi *alla disciplinerna*, har inte på över 50 år legat så här lågt i förhandsspekulationerna inför ett EM. [...]"
- (29) "[...] Men vid akademien mötte han motstånd. Han tyckte själv att han målade bättre än *alla lärarna* tillsammans, [...]"
- (30) "[...] varje deltagare får ett eget nothäfte och en specialinspelad kassett med *alla sångerna* uppdelade i stämmor. [...]"
- (31) "[...] men om det är mycket viktigt kan en kvinna resa ensam, strängare än så är inte religionen. För Wisal el-Mahdi finns *alla förklaringarna* i Koranen [...]"

- (32) "[...] uppgår priset till cirka 7_000 kronor per kvadratmeter. Detta hade kanske varit rimligt om *alla fastigheterna* hade legat i innerstaden. [...]"
- (33) "[...] Vi försökte spela med de spelare som var mest fräscha, sade Sacchi om *alla ändringarna*. [...]"
- (34) "[...] Jämlikhet va, när han jobbade och slet hela dagarna medan hon gick hemma och fetmade till över arslet av *alla kakor och kafferep* hon sprang på. [...]"
- (35) "[...] tryckte i mig dom och öppnade *alla gaskranar* och la mig raklång [...]"
- (36) "[...] Vi kan endast hävda dessa fundamentala rättigheter om vi samtidigt sätter in *alla krafter* på att dela med oss av dem till alla som idag saknar dessa rättigheter [...]"
- (37) "[...] Nej, svarade faster Märta i sitt kök, där hon ständigt arbetade som om hon tagit med *en lantkvinnas alla sysslor* från gården däruppe i norr. [...]"
- (38) "[...] och det skulle i *alla händelser* inte ha varit något passande parti. [...]"
- (39) "[...] Skrev inte *alla tidningar* om detta, hörde inte hela världen talas om [...]"
- (40) "[...] Effekten blev den motsatta när det avslöjades att Ernst & Young var en av OS-projektets sponsorer. För att skingra *alla misstankar* fick stadens eget revisionskontor i uppdrag att granska budgeten. [...]"
- (41) "[...] Deltagarna är i *alla åldrar* och fler är välkomna. [...]"
- (42) "[...] Löparna tävlar i en studioarena i Nevada, men för TV-tittaren löper de på Stockholms Stadion, som inte räcker till i verkligheten, men som kan tänjas på *alla ledder* med TV-datateknik. [...]"
- (43) "[...] Det börjar inte öka igen förrän mellan 50 och 60 procent av *alla mobiltelefoner* finns i privata händer, [...]"
- (44) "[...] Plötsligt är *alla bilar* i den parisiska innerstadstrafiken hela, blänkande och oskadade. [...]"
- (45) "[...] från resliga flaggstänger. Tar man dem till navigeringshjälp kanske man hittar, trots att *alla gator* har ungefär samma namn. [...]"
- (46) "[...] Det är inte heller säkert att de har varit jägare i *alla tider*. Kanske hade de en annan kultur längre tillbaka. [...]"
- (47) "[...] avgöra om han ska göra en fördjupad undersökning, säger Roland Johansson. – Om nu *alla besiktningsmän* var så försiktiga att de varje gång sa [...]"
- (48) "[...] Vänta och se Och till *alla kritiker* vill jag säga: [...]"

- (49) "[...] Han uppmanar sjukhusledningen att sammankalla *alla parter* för att lösa problemet. [...]"
- (50) "[...] Jag har besökt *så gott som alla operor* på den nya Operan i Göteborg [...]"
- (51) "[...] – Personligen tycker jag att köp av sextjänster borde kriminaliseras. Vi kommer i *alla händelser* inte undan debatten om köparen, [...]"
- (52) "[...] Ska man verkligen överskrida den naturliga barriären mellan djur och växter? Vad tycker *alla vegetarianer* om den nya tekniken? [...]"
- (53) "[...] samordnarna ska hjälpa småföretagare och andra som vill söka EU-bidrag, eller ta del av *alla stödprogram* som EU har. [...]"
- (54) "[...] Aluminiumföreningarna finns och har funnits i marken i *alla tider*. [...]"
- (55) "[...] Grundläggande är behovet att snurra, gunga och balansera. – Vart har *alla voltstänger och snurrkaruseller* tagit vägen? [...]"
- (56) "[...] Gemenskap uttrycks i de flesta, kanske i *alla kulturer* genom att man äter tillsammans. [...]"
- (57) "[...] Eftersom samarbetsprojekten enligt Kultur utredningen kan avse *alla typer av kulturinstitutioner*, och inte bara teater och opera, [...]"
- (58) "[...] Gustav Rudberg motsvarar *alla förväntningar* på en 'riktig konstnärsnatur' [...]"
- (59) "[...] Den är snabbt och otåligt för att inte säga irriterande flexibel, med taggarna ut åt *alla sidor*. [...]"
- (60) "[...] Meningen är att jag skall greppa om spelarmaterialet, hålla i *alla värvingar* [...]"
- (61) "[...] det finns dom som kanske ej är så lämpade för jobbet. Men det finns det ju i *alla yrkesgrupper*. [...]"
- (62) "[...] Ortega uppmanade också alla de kyrkans män och *alla medlemmar* i oppositionspartierna [...]"
- (63) "[...] Som Sturegatan ser ut idag vill man ju komma bort från den så fort som möjligt men som gågata med lite planteringar och soffor kunde det bli en 'oas' för *alla gångtrafikanter*. [...]"
- (64) "[...] Såga ner *alla trädgrenar som det gick att bygga kojor på*. [...]"
- (65) "[...] Vad gör du med *alla pengar*? [...]"

(66) ”[...] Kronofogden har redan kollat dina deklarationer, inkomster från försäkringskassan, om du har bil och pengar på banken. Med andra ord: alla uppskov är avverkade, *alla ursäkter* genomskådade, alla kryphål igentäppta. [...]”

(67) ”[...] Men religionerna kan ge viktiga bidrag. I *alla religioner* finns nämligen ett drag av ödmjukhet inför livet och ett ansvar för andas liv, [...]”

(68) ”[...] Detta betyder att *alla kostnadsökningar som drabbar OS-projektet* får betalas av Stockholms skattebetalare. [...]”

(69) ”[...] Hans tes är att folk i *alla tider* och i alla kulturer har använt sig av solen som energikälla [...]”

(70) ”[...] ansvarig handläggare på FEI för *alla frågor som rör de olympiska grenarna hoppning, dressyr och fälttävlan*. [...]”

Bilaga 3

Fullständigt resultat i tabellform

Resultat för varje språkexempel bland nominalfraserna med bestämda substantiv.

Ex. nr.	a) Definit	b) Generisk referens	c) Kan skifta form	d) Restriktiv bestämning	e) Följer SAG
1	x		x		Ja
2	x		tveksamt		Nej
3	x		tveksamt		Nej
4	x		x		Ja
5	x		x		Ja
6	x		x		Ja
7	x		x		Ja
8	x		x		Ja
9	x		x		Ja
10	x		x		Ja
11	x		x		Ja
12	x		tveksamt		Nej
13	x		x		Ja
14	x		x		Ja
15	x		x		Ja
16	x		x		Ja
17	x		x		Ja
18	x		x	(Otydligt)	Ja
19	x		x		Ja
20	x		x		Ja
21	x		x		Ja
22	x		x		Ja
23	x		x		Ja
24	x		x		Ja
25	Oklart		x		Nej
26	x		x		Ja
27	x		x		Ja
28	x		x		Ja
29	x		x		Ja
30	x		x		Ja
31	x		x		Ja
32	x		x		Ja
33	x		x		Ja

[x påvisar förekomst av respektive mönster]

Resultat för varje språkexempel bland nominalfraserna med obestämda substantiv.

Ex. nr.	a) Definit	b) Generisk referens	c) Kan skifta form	d) Restriktiv bestämning	e) Följer SAG
34	Oklart		Tveksamt		Nej
35	x		Ja		Ja
36	x	x	Nej		Ja
37	x		Tveksamt	x (poss.)	Ja
38	x	x	Nej		Ja
39	x	x	Nej		Ja
40	x		Ja		Ja
41	x	x	Nej		Ja
42	x	x	Nej		Ja
43	x	x	Nej		Ja
44	x		Ja		Ja
45	x		Ja		Ja
46	x	x	Nej		Ja
47	x	x	Nej		Ja
48	Oklart		Tveksamt		Nej
49	Oklart		Tveksamt		Nej
50	x		Ja		Ja
51	x	x	Nej		Ja
52	x	x	Nej		Ja
53	x		Ja		Ja
54	x	x	Nej		Ja
55	Oklart		Tveksamt		Nej
56	x	x	Nej		Ja
57	x	x	Nej		Ja
58	x	x	Nej		Ja
59	x	x	Nej		Ja
60	x		Ja		Ja
61	x	x	Nej		Ja
62	x		Ja		Ja
63	Oklart		Tveksamt		Nej
64	x		Tveksamt	x (sats)	Ja
65	x		Ja		Ja
66	Oklart		Tveksamt		Nej
67	x	x	Nej		Ja
68	x		Tveksamt	x (sats)	Ja
69	x	x	Nej		Ja
70	x		Tveksamt	x (sats)	Ja

[x påvisar förekomst av respektive mönster]